

ponímia, particularment en el nom del riu de *Gorgos*, de llarg curs baixant cap a Dénia des de ponent, un curs molt rocós i ple de gorgues, i vora el qual es troba el poble de *Gorga*: tots dos amb bona documentació ben antiga. Ningú pensés en aragonesismes, car un dels conjunts de gorgues més imponents que he vist en les nostres terres —entre Bocairent i Fontanars— porta el nom de *Gorgo-róbio* (*görgöróbio*) entre grans penyes de fort color rogenc: en el qual tenen forma fonètica ben mossàrab tant l'adj. com el substantiu; i en un poble tan extrem i conservador com Sumacàncer vaig recollir encara el terme amb vida d'apellatiu: «trobarà un *görgo* en el barranc i ---» (1962).

El mossàrab andalús en formà derivats propis: *Gorgóte* nom d'un «arroyo» esmentat en l'*apeo* de Benamaya (prov. Màlaga, Simonet, *Glos.*, s. v.). I un altre, havent estat traslladat pels nostres moriscos expulsats, arrelà de nou a Algèria: *gargúr* (amb *g* oclusiva en totes dues síl·labes, *qaf* de tres punts, detall que basta per si sol com a prova que no és àrab), que amb el sentit de «trou profund dans une rivière» està en ús en el *Djébel Megrís*, uns 60 km. al SSE. de Bugia, i uns 18 al N. de Setif (Lentin). Cf. salm. *görgoro* «trago, sorbo», a Mèxic «burbuja» (amb la forma *gorgor* *DACEsp.*, S. xx), d'on el cast. normal *gorgorito* (*DCEC* II, 749b35-44). En canvi el masculí *GURGUS* és ben dubtós que vagi deixar prolongació en el domini lingüístic pròpiament castellà; per més que en els Pirineus l'ús de *gorgo* es prolongui almenys fins a Bielsa (*Gorgo de Lalarri*, 1965), i s'assenyali en algunes localitats del Baix Aragó i de Múrcia (GaSoriano *gorgo*, Rmz. Xarrià *gorgo* o *golgo* «recodo o revuelta del río, meandro»).

Finalment, a Itàlia apareix *gork*, *gork* 'lloc profund en un riu' a Lombardia i Emília; i n'hi ha algun rastre més espars, ja medieval (*ZRPb.* XLV, 576) en el Piemont, Sicília i fins Abruzzi. Molt en occità i també francès antic.

El llatí *GURGES*, -*ITIS* era masculí, però la forma en -*ES* coincidí amb la dels mots en -*ES* o -*IS*, que en llur majoria eren femenins, sigui de la quinta o de la tercera declinació. No és estrany que el llatí vulgar en tragés *GURGA* i *GURGUS*, amb un metaplasme divergent: triomfant en aquell la terminació de tipus femení, i en aquest el gènere del llatí clàssic, però amb terminació masculinitzada. En llatí el seu significat fou ja 'lloc pregon en un riu', o bé en la mar; que, amb un ús emfàtic, apareix sovint en poesia, convertit en el nom de l'abisme líquid de les profunditats d'alta mar: després del naufragi, en l'Eneida no queden més que «rati nantes in *gurgite vasto*» (VI, 296). Potser el sentit més planer, en el llatí familiar corrent de les albes de l'Era cristiana, era el de 'safareig, bassa, viver fondo', que podia dir-se fins i tot, de la piscina que omplia l'*impluvium* de les cases patrícies, com ens ho exemplifica, per exemple, un passatge del *Satyricon* de Petroni: «canis catenarius tanto nos tumultu exceptit, ut Ascytlos etiam in piscinam ceciderit; necnon ego --- dum natans opem fero, in eundem *gurgitem tractus*

sum» (LXXII, 7, amb nota d'Ernout).

El llatí tardà ens mostra com l'aplicació a la mar ha sortit de l'ús i queda ja només la dels rius i estanyos profunds. Sant Isidor, enmig de les seves distincions sinònimes, tot seguit de parlar del «rivi puteus», precisa «*gurges*: proprie locus altus in flumine» (*Etym.* XIII, 21.4; és sabut que *altus* parlant d'aigua vol dir 'pregon'); no és estrany, doncs, que les glosses llatines continuïn abundant en aqueix sentit i definint *gurges* com «flumen pareruptum» (*CGL* IV, 444, 11), «altus locus in flumine» (IV, 347.54); i fins «*gur*: locus altus, profundus, fovea» V, 502.4 (on segurament no hem de veure en aqueix *gur* cap forma vulgar, sinó simplement una grafia de *gurges*, mutilada casualment per la còpia).

Altrament el mot en llatí, potser havia tingut una explicació etimològica purament indoeuropea, però aviat quedà incorporat a la família onomatopeico-expressiva *GURG/GARG-*; a la qual pertanyen el cast. i cat. toponímic *GARGANTA*. Però les formes trivialitzades, vulgars, *GÜRGUS* m. i *GÜRGA* f., que ja sorgeixen totes dues cap al S. VI d. C. (aquella en recensions d'Oribasi, i aquesta en una altra font, potser quasi coetània), esdevingueren generals en llatí vulgar. El significat seguia essent sobretot el topogràfic; però també apareix, en la forma clàssica *gurges*, -*itis*, l'acc. humana 'gola o gargamella (humana)': això ja en el S. V en dos autors provinents del Sud de Gàllia. Per a les continuacions de *GURGA* en romànic, veg. especialment el *DCEC* (II, 749-50), per a França, *FEW* IV, 330-6, i per a la resta de la Romània, *REW*, 3923, i *FEW* IV, 337b.

El femení *GURGA* el tenim en català des d'antic, i amb totes dues aplicacions: «Se diu del hom aquel qui hom té per laminer, que ell ha *gorga* francesa, çò és, que ha lo gust fort inclinat a haver saboroses viandes, e volenter requer bons vins, e plasers tostemps», Eiximenis (*Terç*, 418). D'aquesta acc. humana assenyala altres cinc testimonis *AlcM* en el S. XV (des del princ., en J. de St. Jordi); també apareix en el S. XIV en la traducció del *Corbatxo* per Narcís Franc: «les mamelles --- no d'altra guisa penyant, que al bou fa aquella pell buyda que li penya de *guorgua* pels pits» (*BDLC* XVII, 105). Ignorem quin era el sentit de *gorga* que el *Torcimany* d'Aversó donava a *gòrga* (amb *o* oberta), 158.1, enfront d'*engòrga*, que deu ser del verb *engorgar* i al qual assigna *o* tancada (159.7). Modernament tal aplicació humana només s'ha conservat, si no m'erro, a Mallorca: *gorga* «gargamella» (Möll, *AORBB* II, 55); «entonar a tota veu, donant-li *gorga* plena, i ab tota la nostra anima un --- Te-Deum ---» (*AMAlcover*, *BDLC* XI, 160). On té *o* oberta.

Molt més s'ha mantingut en català com a terme topogràfic, no registrat pels diccionaris fins al Labèrnia 1839 («gorja», «gorg»). Si país hi ha de *gorgues* és, per damunt de tot, la Garrotxa: «els pics montseratins de Puigsacalm --- les cardines refilaven --- els verdums en els caps de brot dels roures --- mentres la riera murmurava, saltant de grahó en grahó y de *gorga* en *gorga*, ahont, entre blavoses y clares aygues,